

УДК 007 : 304 : 070

РОЛЬ ПИСЬМЕННИКА У СТАНОВЛЕННІ ЖУРНАЛІСТИКИ

Ольга Читайло

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
E-mail: journft@franko.lviv.ua*

Визначено історичний період долучення письменника до співпраці із пресою: орієнтовно у XVII столітті, коли почала формуватися аналітична журналістика. Пояснено роль письменника у формуванні журналістських жанрів та значення журналістики у розвитку літератури.

Ключові слова: Письменник, преса, Англійська революція, памфлети, Велика Французька революція, літературно-критичні журнали, жанри журналістики.

Співпраця письменника із ЗМІ має мати різні форми. Свою позицію літератор може висвітлити у публіцистичному тексті, аналітичному інтерв'ю, художньому творі, надрукованому у періодичному виданні, рецензії тощо. Окрім того, є “нижчі” форми письменницької присутності на шпальтах газет та журналів: короткий подієвий коментар, так зване “зіркове” інтерв'ю, яке зосереджується не на світогляді людини, а на конкретних фактах її життя, зокрема, особистого тощо. Окрема вид співпраці виникає тоді, коли письменник поєднує літературну діяльність із журналістською. У цьому матеріалі ми маємо на меті виявити історичний період, коли письменник долучився до співпраці із пресою, проаналізувати взаємовпливи літературної та журналістської діяльності з позиції історичного досвіду. Аналіз здійснюємо на прикладі Англії та Франції: події, які відбувалися у XVII-XVIII столітті у цих країнах вплинули на розвиток літератури та журналістики у всьому світі. Час приходу письменника у пресу співпадає із періодом виникнення аналітичної журналістики.

Зародившись у XV столітті, преса протягом майже двохсот років виконувала переважно рекламну та інформаційну функцію. Стрімкі зміни у суспільстві під час подій середини XVII століття потребували не просто повідомлення, необхідно було знайти можливість розтлумачити причини події, вплинувши таким чином на світогляд суспільства.

Зокрема, в Британії поштовхом до розвитку аналітичної журналістики стала Англійська революція 1640-1660 років [3]. Незважаючи на те, що основний результат боротьби - республіканська форма правління в країні, протрималася не довго, світоглядні зміни, які виокремилися внаслідок цих

подій, стали підмурівком подальшого ходу історії, і основним чинником здійснення світової журналістики зокрема. Першою формою втілення аналітичної журналістики були памфлети. Серед найвідоміших памфлетистів Англії – поет Джон Мільтон. Прийшовши у публіцистику вже відомим майстром літератури, він у своїх трактатах обґрунтував не лише основні ідеї революції, але разом із іншими памфлетистами заклав підмурівок тих принципів, які і нині є запорукою існування суспільства. Зокрема, у трактаті „Ареопагітика” (1644) шляхом аналізу історичних подій встановлює період виникнення явища цензури (часи середньовічної інквізиції), робить висновки щодо її абсолютної необґрунтованості та неефективності [2]. З іншого боку, Мільтонова „Ареопагітика” є не лише виступом проти цензури, тут пропонується бачення побудови демократичного суспільства, за зразком Антики, яка у центрі мала абсолютний ціннісний орієнтир.

Памфлети видавалися окремими книжечками і розповсюджувалися серед людей. Їхнє виникнення підштовхнуло пресу до подальшого розвитку: до кінця XVII століття у Англії сформувалися 4 типи періодичних видань: інформаційні, аналітичні, сатиричні, рекламні [3].

Другим вагомим поштовхом до розвитку публіцистики у Європі була Велика Французька революція 1789 року. У XVIII столітті Європа здійснила рішучий перехід до нових економічних, соціально-політичних і ідеологічних форм життя. Наступила епоха Просвітництва. І хоча його вплив на хід світової історії є доволі двозначним, у журналістиці це був етап стрімкого розвою. Просвітництво інколи називають періодом персонального журналізму [4]. Письменники та філософи створювали друковані видання для пропаганди, перш за все, власних поглядів. Журнали, як концептуальні періодичні видання, стали одним з основних комунікаційних каналів розповсюдження просвітницьких ідей.

У XIX столітті аналітична журналістика остаточно утвердилася у своєму статусі. Сформувався більш-менш сталий тип видань, які пропонували таку інформацію. Преса отримала можливість брати реальну участь у політичному житті та здобула вплив і повагу серед політичних кіл. Роль письменника у цьому процесі була вагомою. Йдеться про взаємодію креативних начал, – приходячи в журналістику із літератури письменник сприяв становленню цієї сфери діяльності, з іншого боку, журналістика невдовзі сама стала доповнювати літературу.

Окрім політики, письменник мав ще один шлях долучення до преси – літературно-критичні журнали. Передумовою появи перших європейських журналів стало створення у XVII ст. інтелектуального середовища, що увійшло до історії під назвою „Республіка літераторів” або „Республіка учених” („La Republique des Lettres”) [4]. По-суті, це була нова форма спілкування європейських інтелектуалів, орієнтованих на антисхоластичні методи пізнання. Крім особистих зустрічей, члени „La Republique des Lettres” потребували наукового листування, без якого важко собі уявити духовне життя Європи цього періоду. Але це вже був зовсім інший, відмінний від епістолярної спадщини античності, Середньовіччя чи Ренесансу вид листування. „Слово „журнал” походить від латинського „diurnalis” („щоденний”), що нагадує „Acta diurna” Юлія Цезаря. Особливість перших європейських журналів – орієнтація,

переважно, на науку. Наукове листування залучило до комунікації багатьох людей. Інформаційно-пропагандистські можливості періодичного видання були дуже високі і швидко заслужили визнання. Вісники (або „меркурії”) та інші періодичні видання, пов'язані за своїм соціально-політичним спрямуванням із літературою, розгорнуті літературно-критичні коментарі почали друкувати лише у 1690-роках. Літературна критика кінця XVII ст. мала випадковий, епізодичний характер. Зразками концептуального і інформаційного видання у Англії був, з одного боку, „Журнал джентельмена” („Gentelnman's journal”) П. Мотте та „Афінський вісник” („The Herald of Athens”) Дж. Дантона з іншого.

Журнали Дантона і Мотте не тільки відображали літературні смаки своєї епохи, але і прагнули їх формувати, прищеплюючи публіці сприйнятливості до естетичних проблем. У своїх публікаціях вони, з одного боку, віддавали данину класицистичним принципам літературного аналізу, з іншого - утверджували ідею значущості національного художнього досвіду, що у середині та другій половині XVIII ст. підхопили їхні наступники, готуючи таким чином підґрунтя для романтизму.

У XIX столітті літературно-критичні журнали остаточно утвердилися у статусі арени для літературних дискусій та формування стилів. Серед їхніх авторів не лише журналісти, але й відомі письменники. У середовищі критиків нерідко виховувалися майбутні відомі літератори, серед них - реаліст Вільям Теккерей. Літературна критика – не єдина, проте, вагома грань його публіцистичного доробку. Починаючи із кінця 1830-х його рецензії, пародії, статті регулярно з'являються на сторінках журналів „Фрезерс мегезін” і „Панч”. Майже рік (від лютого 1846 до лютого 1847 року) „Панч” щотижнево друкував твір Теккерей „Англійські сноби, описані одним із них”, згодом перейменованій у відому „Книгу снобів”. Він гостро висміює соціальні інститути Англії: армію, університет, клуби, шлюб, сім'ю, церкву. Дістається також і представникам політичних партій: вігам, консерваторам і навіть радикалам. Бездоганне знання світу журналістики допомагає Теккерейу викрити продажність та безпринципність преси, її залежність від багатих і знаних. З іншого боку, журналістська творчість Теккерей мала вплив на його літературну роботу. Перш за все, 15 років писання статей, нарисів, есе і інших творів „малого жанру” були для письменника серйозною школою літературної майстерності [6]. На думку дослідника А. Пустовалова, саме журналістика сформувала його безкомпромісну манеру, яку потім стали називати реалістичною. У зв'язку з цим він висловлює гіпотезу про значний вплив журналістики на формування реалізму у світі [6].

Звісно, здійснені нами поділи на сфери журналістики, у яких шукав себе той чи інший письменник, доволі умовні. Переважно літератори, які працювали у пресі, здійснювали свою роботу у кількох напрямках. Не обов'язково займалися аналітикою – це могла бути репортерська робота. Але найчастіше прослідковується потупальний перехід від репортерства, як методу заробити та відшліфувати майстерність, до літератури як мистецтва. Особливо чітко така еволюція простежується на прикладі Чарльза Діккенса. Почав працювати у п'ятнадцятирічному віці – влаштувався писарем до адвоката. Згодом вивчив стенографію і долучився до репортерської роботи.

Французький реаліст Еміль Золя, автор більше двадцяти романів,

творець нового напрямку у літературі – натуралізму, свою творчу кар'єру також починав із репортерства. Деякий час він працював у газеті „Пті журнал” („Le petit journal”), куди писав невеликі замітки. Потім перейшов у видання „Евен манн”, де отримав посаду редактора відділу „Книги сьогодні і завтра” і займався анонсуванням книг. Згодом його підвищили, і Золя зайняв крісло редактора відділу художньої критики „Мій салон”. Літературознавчі та мистецтвознавчі статті, опубліковані тут, він згодом оформив у дві збірки – „Мій салон” (1866) і „Що я ненавиджу” (1866). Наприкінці 1860-х рр., Золя розпочинає новий етап своєї журналістської роботи – переходить до політичної журналістики, зокрема, пише матеріали для республіканської преси.

Щоденна журналістика, яка ніколи не мала статусу діяння поважного, як бачимо, часто ставала першоприводом до розвитку літературної кар'єри. Репортерство як засіб, а не самоціль, на прикладі цих людей еволюціонувало у високоякісну літературу. Треба пам'ятати, що на цей час журналістські жанри ще не були остаточно сформовані. Завдяки високій креативній потузі майбутніх літераторів, викристалізовувався репортаж, нарис, зарисовка, які нині є підґрунтям роботи преси.

Різке зростання масового індустріального виробництва, ринкова конкуренція виробничих і торгових фірм, що посилилася, стимулювали в другій половині XIX ст. бурхливе зростання рекламного бізнесу. Друк все частіше став розглядатися як канал виведення рекламних повідомлень про продаж товарів. Істотно зросли доходи від рекламної діяльності періодичних видань. Якщо у 1880-роки доходи видавців газет наполовину склалися із засобів, отриманих від продажу тиражу, і наполовину від плати за публікацію комерційних оголошень, то до 1910 року рекламні доходи склали вже 65 % від загального об'єму надходжень. Таким чином, комерційна реклама перетворилася на основне джерело доходу.

Під впливом соціально-економічних наслідків індустріальної революції і комерціалізації видавничої справи, що росте, сформувалася так звана „масова” преса з властивими нею рисами: сенсаційністю, поверхневим висвітленням подій. Таким чином, поділ на якісні та жовті видання закріпився ще у XIX ст. У контексті цих змін, реформувалася також методика роботи видань. Продовжувалося формування сучасних журналістських жанрів, декотрі з яких були пріоритетними для масових, інші – для якісних видань.

Проаналізувавши процес становлення журналістики у світі, ми виявили, що письменник з'явився у ній приблизно у середині XVII століття. Цей процес був спричинений виникненням аналітичної журналістики, яка у свою чергу була наслідком стрімкого розвою суспільної думки та тенденцій до повалення феодалізму та абсолютизму. Зародившись як явище протилежне літературі, орієнтована, перш за все, на рекламу, преса швидко починає розширювати систему своїх функцій. Преса дала можливість письменникові оперативно відгукуватися на події у суспільному житті. Поділ за тематичним принципом відбувається практично відразу у тому ж таки XVII ст. Кожен із видів видань був вагомим дієвим чинником у своїй сфері.

- Політична журналістика обґрунтувала становлення демократичних режимів у світі;

- Літературно-критична сприяла формуванню новітніх жанрів у

літературі. Підготувала тло для романтизму. Окрім того, не можна забувати, що преса від початку свого існування, друкуючи на своїх сторінках повноцінні мистецькі твори, виконувала роль вихователя літературних смаків публіки.

Обидві мали вплив на становлення реалістичного методу у літературі, виховавши на своєму матеріалі плеяду талановитих літераторів. З іншого боку, потужний літературний талант, який, шукаючи методів вираження, прийшов на зміну тотальному репортерству, формував і саму журналістику. Завдяки діяльності письменників, формувалася жанрова система преси, чіткого вираження набули не лише інформаційні, але й аналітичні та художньо-публіцистичні жанри.

Список використаної літератури

- 1.Гениева Е. Уильям Мейкпис Теккерей. Творчество; Воспоминания; Библиографические разыскания”. – М. Книжная палата, 1989.-
2. Мильтон Дж. Архопагитика// История печати: Антология. М., 2001. С.- 3-64
3. Лекции по истории зарубежной журналистики: политическая журналистика Англии 17-18 вв., памфлетная публицистика //www.journ.ru/library/history/zar_journ_07.html
4. Лекции по истории зарубежной журналистики: просветительская журналистика; первые журналы; персональный журнализм// www.journ.ru/library/history/zar_journ_06.html
5. Зотов С.А .Томас Карлейль "Французская революция. История": опыт этического похода/ www.history.ru/biblioth/novhist/mono/revun
6. Пустовалов А.В.. Традиции английской журналистики в раннем творчестве Теккерей//language.psu.ru/bin/view.cgi?art=0191&lang=rus
- 7.James Diedrick. Charles Dickens's Journalistic Career/ www.litgothic.com/Authors/dickens.html

THE WRITER'S ROLE IN THE JOURNALISM DEVELOPMENT

Olha Chytailo

*Ivan Franko National University of Lviv, Generala Chuprynyk Str. 49 79044,
Lviv, Ukraine*

E-mail: journft@franko.lviv.ua

The historical period added writer to work with the media: approximately in XVII stolitti when beginning to emerge analytical journalism. Clarified the role of the writer in shaping journalistic genres and importance of journalism in the development literature.

Key words: Writer, newspapers, English Revolution, pamphlets, the French Revolution, literary criticism magazines, genres of journalism.

РОЛЬ ПИСАТЕЛЯ В СТАНОВЛЕНИИ ЖУРНАЛИСТИКИ

Читайло Ольга

*Львовский национальный университет им. И.Франко,
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львов, Украина*

E-mail: journft@franko.lviv.ua

Определены исторический период добавления писателя к сотрудничеству с прессой: ориентировочно в XVII веках, когда начала формироваться аналитическая журналистика. Объяснено роль писателя в формировании журналистских жанров и значение журналистики в развитии литературы.

Ключевые слова: Писатель, пресса, Английская революция, памфлеты, Великая Французская революция, литературно-критические журналы, жанры журналистики.

Стаття надіслана до редколегії 23.12.11

Прийнята до друку 10.01.12